فۆرمی فرە پەیوەندی و فرە بنیاد و فرە ترپە.. سەباح ڕەنجدەر

1

لە پەیوەندی نێوان بوون و هەقیقەت، لە پەیوەندی نێوان بوون و چییەتیدا بیری مرۆڤی بەرهەمهێنەر، باروبوار و ئاراستەی خۆبوونی دەگرێت، لە ناو دوو کەوانەی هەمیشە ئامادەی سەرسامبووندا، بەرەو ئامانجی تایبەت دەڕوا, خۆی لە ناو چێکردنەوەی کات و شوێن و پاراو و بێگەردکردنەوەدا دەستنیشان دەکات. خودی پاراو و بێگەرد و گەشاوەی دابەشی سەر هەموو جوانییەکان دەبێت, ختووکەی ڕسکانیان دەدات. جوانی گشتەکە پارچە پارچە ناکرێت، هەموومان پێویستمان پێیەتی، ئاسوودەییی هەمیشەییمانە. بەرهەمهێنی جوانبەخش گیان و هەست و خەون لە ڕێگەی جووڵەی وێنە و وشەی پڕاوپڕ له واتا و دەنگی پیتەوە دەگەیەنێ و ببەای ببیش ئامادە نییە خۆی لە پاش دەسەڵات و شانەی هەڕەشە و خۆبزێنەن و دیکتاتۆردا ڕابگەیەنێ, ڕستەکانی بکاتەوە، نوێبەخشان کەسایەتیی داهێنەرانەی خۆیان هەیە و دەیشزانن، چۆن و لە چ کاتێکدا بە نوێبەخشیی کۆمەڵگەوە پەیوەست دەبنەوە.

سروشتی کەسایەتی و گیانی پڕە لە بەدواداگەڕان بە داهێنان و بە گەرمی دادەگیرسێت. شوێنی مرۆڤ لە ژیان دەدۆزێتەوە و دەستنیشانی دەکات، بۆچوون و بیروڕای کەسی باش بیرکەرەوە لە لێک حاڵیبوون و خەیاڵی جووڵێنەری دەق دەچێنێت, دەنگ دید و دیدگە و شێوازی، فۆرمی فرە پەیوەندی و فرە بنیاد و فرە ترپە دەگرێت.

نهێنییەکان: وەك هێزی شاراوەی بوون بیرکردنەوە دروست دەکەن، دەبنە سەرچاوەی بیرکردنەوە. هیچ شتێك بە ئەو مرۆڤەی لە ڕێگای بەرهەمهێنانەوە بیر دەکاتەوە، خۆی بە تیشکەی جوانبەخشییەوە خەریك و پەیوەست دەکات، مەحاڵ نییە. ئەو بەرهەمەی دەیخوڵقێنێت گەردوون و هەموو شتەکانی لێ دەکەوێتەوە. لە ناو ئەو گەردوونەدا هەمیشە شتەکان لە پێناو ئامادەکردنی بوون و هەقیقەت، له ئامادەکردنی بوون و چییەتیدا بۆ مرۆڤ دەبن بە سەبەر و هەتاوی فریا، یارمەتیی یەکتری دەدەن بۆ پێکهێنانی شتەکان. هاوسەنگی پێداویستییەکانی ژیان لەوەوە ڕادەگیرێت.

گەردوون بۆ پێکهێنانی شتەکان، بۆ گشت مرۆڤ و کۆمەڵگایەك ناوەندێکی هاوبەشی هەیە. لە بە کەمترین شێوەدا بیری پێ دەکاتەوە، دەیسکێنێت بە ڕووبەڕووبوونەوە و جیاکاریی خوڵقاندن و

بەخششی کلتووری گشتی و کەسی. ڕۆژگار، ڕۆژگاری داهاتوو نییە، بگرە دەچێتە تەکەڵای سەردەم و کات و هاودەقی پێك دەهێنێت، شتەکانیش دەکات بە ئاماژە لە هەستیاری بیری مرۆڤی بەرهەمهێندا، بەرانبەر پرسیارە گرنگ و کاریگەرەکانی بوون و هەقیقەت و بوون و چییەتی ئاگادارمان دەکاتەوە. دەیشبەوێت بەو بەوایەمان بگەیەنێت، ئەو پرسیارانەی کارلێك لەگەڵ ئەفسانە و داستان و بەیت و مێژوو و ئەوانی دیکەدا دەکەن، لە کوێوە سەرچاوەیان گرتووە، کەموکوڕییەکان لە چیدا ئاشکرا دەبن، پەیدابوونەکانیش چین.

بوون و دۆزینەوەی سەرەتای شتەکان، پێوەری مرۆڤ و کۆمەڵگە و هەموو شتەکانن، نەك هەقیقەت. جیاکارییەکانی نێوان بوون و هەقیقەت پێویستە بەردەوام بە کاریگەرییەکی زۆر و کراوەوە گفتوگۆی لە بارەوە بکرێت، کاریگەریی خۆی بسەپێنێت. هەوڵەکانیش بە ئومێد نەبن. هەقیقەت بینینە، بوون بیرکردنەوەیە لە بینین و ئەفسوونی ڕسکان و ژیان. دۆزینەوەی سەرەتای شتەکان، بنەمای ژیانی بە بەرهەم و ئارەزوویەکی بەردەوامە بە بەرهەمهێنانی نوێبەخشی و جوانبەخشی.

هەنگاوی یەکەم: لەم دۆزینەوەیەوەدا دەبێتە ئەزموونێکی خاوەن کارکردن لە هەڵکاریە هونەرییەکان و ماناداریان دەکات، هەروەها ختووکە و چێشەی ئەوی دیکە دەدات بە جیاکاریی خوڵقاندن و ئاشناکردنی جیاکاری.

ئازادکردنی نووسین، جووڵەیەکی هەمیشەییە، بیرکردنەوە و گەڕانەوە بە سەرچاوە و ناوەند پەیدای کردووە. زۆر وەستگە هەن جوانبەخش تێیدا هەڵوەستە دەکات، دەوەستێت و دەکەوێتە باری لەوردبوونەوە و تێڕامانی کارا و دووروودرێژ و قووڵبین، بەڵام هەر یەك وەستگەیان ورووژێنەر و دیاریکراوە، دەتوانین قسەی لە بارەوە بکەین. هیچ شتێك لەم بوونەدا نوێ نییە تا مرۆڤیش دەنایدەنی گیانەکی بەر لە خۆیەتی. بەردەوامبوون و دووبارەبوونەوەی ژیان منی دووبارە کردووەتەوە، دەبێت قسەی ئەم دووبارەکردنەوەیەی خۆمم هەبێت و بیکەم، بەڵام وەك خۆم و خۆم لەگەڵ خۆمدا، ئەم خۆم لەگەڵ خۆمدایە لە ناو دوو کەوانەی هەمیشە ئامادەی دەخگەڕێین، ئازادیی تەواو دەڕەخسێنێت، کەرەستەکانی دەربڕینی خۆی دەناسێت. ئەم پێوەندییانەی هەستەکانی کەسی جوانبەخش لەگەڵ پانتاییی فۆرمی فرە پێوەندی و فرە بنیادی و فرە ترپەدا، لەڕێی ئاوازی دەق و زرینگانەوەی زمان دروستی دەکات، بانگهەڵدانی نوێبەخشی و چییەتی نییە، بگرە بەدیهێنانی نوێبەخشی و چییەتییە.

نوێبەخشی گەشەکردنەکی سەرتاپاگیرییە، لە ئەفسوونی کراوەی بوون و ژیانی مرۆڤدا، باروبوارێك دەکاتەوە بە شکاندنی گۆمارەی دواکەوتوویی کۆمەڵگە. ئەو کەرەستانەیش دەناسێت، کە نوێکردنەوەی

بیر و بیرکردنەوەی کۆمەڵگە هەڵدەسووڕێنێت، هەستی گۆڕانکاریی کاریگەر دەهێنێتە ناو هەڵسوکەوتی ڕۆژانەی ژیانمانەوە. ژیانەکیش نوێبەخشی بەرهەم بهێنێت، سەر بە بیرێکی خوڵقێنەرە، بینینێکی تەواوە بە گەردوون و پێکهێنانی شتەکان. نوێبەخش هەمیشە هەوڵ دەدا: ژیان لە بینینی ئەوانەی پێش خۆیەوە ژیاوەن دەستکاری بکات، بیروڕاکانی بە گۆڕان بخاتە گەڕ. جوانی لە چاوی کۆمەڵگە زیاد و بە پیت بکات، ڕووداوەکیش دروست بکا، پاشخاپێڕەکەکانی داهێنانیش بەستێتەوە، یان لانی کەم بەلاوەی بنێت، هەروەها نەریتە خراپەکانی کۆمەڵگەیش لا بدا، جوانییەکانیشی بۆ هەی بەکارهێنانەوە زیندوو بکاتەوە.

شیعری پاراو وبێگەرد: وەك ترپەی لێدانی دڵ، ڕاستەقینەیە. زمان بە شیعر دەستی پێ کردووە و خۆی ناساندووە، بووەتە دیاردەیەکی تەندروستیی کۆمەڵایەتی و نیشانە و حیکمەتی ئادەمیزاد، ئەم نیشانە و حیکمەتە ئادەمیزادییە بەشێکی دەبێت لە بیر و بیرکردنەوەی منیشدا بەسکێت، لەکدانەوەیەکم هەبێت بۆ ڕسکان و گواستنەوە و کارپێکردنی.

شارستانییەتیبوونیش لە ڕێگەی هەشکەوە بە هەشێکی دیکە بەردەوامیی داهێنان بە دەست دەهێنێت. گۆڕانە یەك بە دوای یەکدا هاتووەکانی نەوان کەسایەتیی داهێنەر و کۆمەڵگە دەستنیشان دەکات.

بەبێ مەیل و ئالوودەبوونی نەمری و بەرز فڕینەکی ئەجگار زۆر لە پێناویدا، مرۆڤ ناتوانێت دەربڕین و داهێنان لە جوانییەکانی ژیان بکات و بچێتە ناو بەردەوامییەوە. داهێنان خۆی وزەیەکی شاراوە و دەنگدانەوەی هەستییە، بوون دەدۆزێتەوە و ئاشکرای دەکات. دەچێتە ناو کرۆکی کارتێکاری ڕۆشنبیری و کلتوورییەکان. لە بارەی شتەکەوە قسە دەکات، کە گەردوون و مان و بنەڕەتی تەواوی سەرزەمینە، دەبێتە ناوەند. وەك بنەڕەتێك، بە ئەو دامەزراوە ڕۆشنبیرییانەی بوون بە ڕێوە دەبەن و لە سەری دادەمەزرێن، لە ڕێگای جوانییەوە درێژە بە بەخشش دەدەن، وەك پەیوەستییە هەستییەکان دەڕۆن بە ڕێوە و مەشق دەکەن، مەشقی بەردەوام بیر تیژ دەکاتەوە، لە ژیانی ڕۆژانەماندا پەیوەسمان پێی هەیە. ئامازەی کارا و کارامە و گرنگە، بۆ دوایدا دەچین بە پێوانەکردنی پاشەڕۆژ، لە هەمان باروبواریشدا بوەریی چوونە ناو و قسە لەبارەوەکردنی دەکەین.

بەرهەمهێنی جوانبەخش، بینینی خۆونی بە ژیان، هەستەکانی ڕازاندووەتەوە. ئارامییەکی تەدا بەدی دەهێنێت، کەشە دەروونی و پێشهاتەکان بە ئاستێکی هونەری و کاریگەرییەکی ئاشکرا دەگوازێتەوە بۆ واقیعی نووسین، کە برینی کاریگەریی شەڕی خۆبەخۆ لە گەڕەکەکاندا دید و دیدگا و قووڵبینیی مرۆڤی کوردیان شێواند،

جوانی و توانا و بەهرەیان کوشت و پەیوەستبوون بە ژیاندەستی و شەیدایییان تا ڕادەی لەناوبردن کز و لە پێش دڵ و چاو خست.
بەرهەمهێنی جوانبەخش ناچار بوو، بەرهەم وەك ئامراز و ئامانجی کاریگەر بۆ ژیاندنەوەی جوانی و توانا و بەهرە بە کار بهێنێت: (ئەندێشەی چاك، گوتاری چاك، کرداری چاك) بناسێت. لەگەڵ ئەمەیش ئەو ڕۆژانەی من تێیدا ژیاوم و شیعرم نووسیوە زۆر ڕوون و ئاشکرا نەبووە. بووژێنەرەوەی جوانی و توانا و بەهرە، لە خەونێکدا لە هێلکەی سەمەندەر ترووکا. خوداوەند بە هێزی بەخشندەیی بە ناوچەیەکی دیکەی ئاسمان بەرزی کردەوە تا فەری بلیمەتی و پەرجووی بەرزایی و گەیشتن بە شاری دەستەبژێرەکانی بکات. سەرەتاکانی هەست پێکردن بنووسێتەوە. شیعر بە چێژ و جوانی، چێژ و جوانیش بە هەموومان، چێژ و جوانی ئەو ڕووداوەن لە کاتی خوێندنەوەدا ڕوو دەدەن. هەست و گیان و خەونی سستبوو لە مرۆڤدا چالاك دەکەنەوە. لەم کردەوە و کردەیەدا شیعری پاراو و بێگەرد دەدۆزێتەوە، شیعری بووژێنەرەوەی جوانی و توانا و بەهرە. هیچ بووژێنەرەوەیەکی جوانی و توانا و بەهرەیش لێڵ و ناڕوون نانووسێت. زاڵە بەسەر ئاگایی نووسین و ئامرازەکانی دەربڕین و کاکڵی مەبەستدا. وەرگر بانگهێشت دەکاتە سەر خوانی: فۆرمی فرە پێوەندی و فرە بنیاد و فرە ترپە، لەرەی ئاوازی دەق و زرینگانەوەی زمانی فرە دەنگیی خۆی، بۆ وەرگرتن و چێژ و تێگەیشتنی هاوبەش و دەستدان لە ڕوخساری نوێبەخشیدا.
نووسەر دەبێ له دۆخ و دەرووندا تاسەدارێکی خودایی بێت، تا لە بارەی شیعرەوە بنووسێت.

2

مرۆڤ یەکەم جار، کە بەهرەی دەربڕینی تێدا ئاشکرا بوو، لە خانەی شیعردا جێی کردووەتەوە، بە مانەوەیشی لەم خانە پیرۆزکراوەیدا، هەمیشە قوربانیی لە ئەژمار نەهاتووی داوە, هێڵە ئەفسوونییەکان و چالاکیی درێژ کردووەتەوە. زمانیش وەك یەکەیەکی پڕ جووڵە بوونی خۆی ڕاگەیاندووە. گیانی لێوڕێژ لە شەپۆلدانی، لە ئاراستەکراوە سەکۆرەکاندا ڕاپسکاندووە و پاراستوویەتی، هێز و ئاماژەی خستووەتە وێستگە و سەکۆی داهێنانی. پێوەندیی نێوان مانا و شیعریبوون لە ناو فۆرمی فرە پێوەندی و فرە بنیاد و فرە ترپەدا بەستووە و شکڵی داوە بە گوتن و زمان.
زمان کەرەستە و بەخششێکی خوداییە, دەسەڵاتی دەربڕین و هێزی گیانی دەدات بە خۆویستی و خوڕقاندنی شیعریبوون و مانا لە ناو زمان و جوانیدا. زمان و جوانی ڕووبەڕەکن. خود و خەیاڵ خۆش دەکەن

و بیریان تێدا دەكرێتەوە، ئاست و جیاكارییەكان دەردەكەون.
وشه هەرزەكارێكی تووڕەیه. لەو شاعیرانەی شیعری بەرژەوەندداری بۆنه و ساڵۆن و فیستیڤاڵانی پێ دەنووسن.
هەمای درەوشاوە زۆرن، كە توانا و بوێریی نەخۆریان تێدایە، سەرگەردان و دەربەدەر بوونە و بوونەتە قوربانیی شیعری پاراو و بێگەرد. هەموو پەیامەكیان لە شیعرەوە بۆ شیعریبوون هێناوە. پەیامیش جگە لە شیعری پاراو و بێگەرد شتێكی دیكە نییە. دەیانەوێ لە ڕێگەی ئەم پەیامهێنانەیاندا دەربڕین لە بارێكی دەگمەن، ئاوێتە بە جووڵەی وێنە و وشەی پڕاوپڕ له واتا و دەنگی پیتەوە بكەن.
تەنیا شیعری پاراو و بێگەرد، لە سەرچاوەی خود و خەیاڵەوە بنەچەی ڕاستەقینە و بەهای هونەری وەردەگرێت، بۆیشی دەگۆڕێتەوە، ئاماژەی یارییە مەحاڵەكان دەدات. ڕایەڵ و تانوپۆی فۆرمی فرە پەیوەندی و فرە بنیاد و فرە ترپە، خۆی تێكمە و پتەو پێك دەهێنێت. هەموو بوون دەخاتە ناو پرسیاری خود و خەیاڵەوە، تەنیا خود و خەیاڵیش هونەری پاراو و بێگەرد دەخوڵقێنن، بەوا بۆ گفتوگۆی هەستیار و بێداری دەهێنن.
كێشەی نێوان شاعیر و ڕەها، هەڵبژاردنی پەڕگیرییە، شیعر دەكات بە پاراو و بێگەرد. هەموو لكەكانی دیكەی ئەدەب: پەخشان، شانۆگەری، چیڕۆك، ڕۆمان… تاد، تەواو ژیری دەیانجووڵێنێت و بزووتنەوەیەكی وریاكردنەوەی خوێنەرین. لە ڕێگای ئەم جووڵانەیشیدا جۆرێك تێكەڵی دێتە ناوەوە. هێزی دەستی، هاوسەنگی تێك دەچێت، ڕەهایی و پاراوی لە ناخ و بیركردنەوەیدا دەبێتە پاشخاپەرۆكێكی بەزراو. جومگەكانی پەیوەندی لەگەڵ سەرگەردان و دەربەدەر و قوربانییەكانی شیعری پاراو و بێگەرد لە بەرییەكدا هەڵدەوەشێنێتەوە، دەچێتە ناو یەزانینە بۆ ئاگاكان و دەربڕینی فریودەر لە پێناو دەسەڵاتێكی دیاریكراودا، بینای كلتووریی خۆی پێك دەهێنێ، گفتوگۆ لەگەڵ كلتووری ئەوی دیكەدا دەكات. لە هەموو كارێكی ڕۆشنبیریدا گفتوگۆكردن لەگەڵ ئەوی دیكەدا لە سوودگەیاندن بەدەر نییە. تەنیا لە شیعردا زەرەرمەند و هەڵەبەرە. بەهۆی ئەم گفتوگۆیەی هێزی كەسێتی ون دەبێت، ونبوونێك، كە دۆزینەوەی دەبێتە جۆرێك لە مەحاڵ.
جوانی شێوازێكە بۆ بیركردنەوە، شێوازێكی سەرەكیشە. گەڕانەوەیە بۆ سەرچاوەی بیركردنەوە. هەیە لە كەشوهەوا هەستییەكانیدا جوان بیر دەكاتەوە، كەچی لە هەنگاوێكی نزیكدا ئامادە دەبێت بچێتە ناو خۆهەڵبژاردنی: لیستێك، یان حزبێك، یان شانەیەك، یان ڕێكخراوێك، یان دامەزراوەیەك… تاد، بۆ بەرژەوەندی و كارپێكردنی خۆی ئامادەی كردووە، پڕوپاگەندەیەكی بۆ ژمارەیشی لە پێنادا كردووە بۆ قەڵای هەڵخەڵەتاندن و دابەشی سەر ئەڵقەلەگوێ و گوێڕایەڵ و نانخۆر و

بەرفەرمانەكانی خۆی دەكات. هەر كەسێك پێودانگێك بە كەسایەتیی خۆی دانەنێت، گەورەیی نەخێر، لە دەست بدا، ملكەچ و ئامادەی بەڕێ بێت، بە هەمیشەیی بەختیاریی گیانیی دەڕاندووە. ملكەچكردن بە دەسەڵات، ژیان و شێوازی بیركردنەوەت دەكەن بە ڕۆتین و نووسینت نابن بە سەرچاوەی پاراو و بێگەرد.
شیعر بە چێژ و جوانی، چێژ و جوانیش بە هەموومان، چێژ و جوانی ئەو ڕووداوەن لە كاتی خوێندنەوەدا ڕوو دەدەن، هەست و گیان و خەونی سستبوو لە مرۆڤدا چالاك دەكەنەوە. شیعری پاراو و بێگەرد ئەی بەختیاریی بەهرەوەرانی سەر زەمین. مێژووی خۆ دروستكردن لە خاڵێكدا كورت دەكرێتەوە و دەبێتە تیشكێ، بوێریی ئەوە بكات بڵێت نەخێر، نەخێر، پرۆژەیەكە بۆ جوان بیركردنەوە. جوان بیركەرەوە جووڵەی سروشت هاوتا دەكات بە جووڵەی ئازادیی مێشك و هۆشمەندی. بیركردنەوەیش وەك پرۆژەیەك لە پێناو خۆدۆزینەوە و خۆبوونی و ڕووبەڕووبوونەوە بەرانبەر دەسەڵات.
ئەو كەسایەتییە تێكەڵە لە بڕیاری ناوەوەیدا، پێوەندییەكانی هونەری نووسین و جوانی و ڕەهای ڕاگرتووە، كە شیعری پاراو و بێگەردە. لە دەرەوەیش لە ناو تاكتیك و زانیاریدان بۆ حزب، یان شانە، یان ڕێكخراو، یان دامەزراوەیەك: ئەڵقەلەگوێ و گوێڕایەڵ و نانخۆر و بەرفەرمانی دەسەڵاتدایە، كە هەموو دەسەڵاتێك بەشێك لە دیكتاتۆرییەتی بە جووڵە و وێنەوە لە ناو خۆیدا پەروەردە كردووە.
شیعری پاراو و بێگەرد: ئەی پاكیزەی دووەم، لەگەڵ یەكەم هەست بە ئارامیكردنی دەروونی بەرانبەر دیمەنی جوانی دەستت پێ كردووە، بە وەشاندنی گورزێك ئاگری بە ئامان كۆتاییەكان دەستنیشان دەكرێن، كە لە سەر زەوییەكی گۆكاناوی ڕامان گرێ، هەموومان بە سووتان و توانەوە و لێك جیاكردنەوەی ئێسك و گۆشت جەزرەبە بدە. تەنیا ئەو سەمەندەرانە بەردەوامی وەردەگرنەوە، كە پێڕگیریی شیعریان هەڵبژاردووە، پێشەنگیی تێدا بە دەست دەهێنن. لەم گۆشە زۆر هەستیار و بەدارەدا، شێواندن دادەڕێژنەوە، دەیكەن بە بوونی جوان و یادەوەریی داهاتوو، هەروەها مێژووی وشە و داهاتووی وشە، وشەیش دەكەن بە زمان، زمانیش بە جوانییەكانی بوون.
بەهرەوەر: ئەگەر تۆ خەونی داهاتووت لە دەست دابێت. بۆچی دەژیت، چۆن بوون و خۆبوونیت دیاری دەكەیت. پێویستە سەرەكیترین پرسیار دروستكردن لە بیركردنەوەماندا ئەوە بێت، من چ جۆرە بەهرەوەرێكم. ئەڵقەلەگوێ و گوێڕایەڵ و نانخۆر و بەرفەرمان، یان كەلكێش و ئازاد و ناوچەوان كراوە و دەكێش. پێكهاتەی زەمین چۆنە، شكۆ بەرهەمی كامە قوربانییە. بۆ ئەوەی سییەكان لە ڕزین بپارێزین پێویستمان بە چ جۆرە هەوا وەرگرتنێكە. پێمان لە ناو خۆڵی نەرمونیان، یان

خۆڵەمێشی فریودەر پشوو پێ بدەین.
شیعری پاراو و بێگەرد: ئەی پاکیزەی دووەم، ئەی تەنیا دایکی شاعیرە کەلکێش و ئازاد و ناوچەوان کراوە و دڵکەشەکان.
نووسەر دەبێ له دۆخ و دەرووندا تاسەدارێکی خودایی بێت، تا لە بارەی شیعرەوە بنووسێت.

3

بەرھەمهێنەرانی شیعری پاراو و بێگەرد لە پێناو چێژی نادیار، گیانیان وەك دیاریکردنی ناوەندێك لە ناو کردەوە، کردەی نووسین و هونەری جوانبەخش و باڵایان پیشان داوە. هیچ کامێکیشیان شیعریان تایبەت نەکردووە بۆ ڕووبەر و ڕواڵەتی واقیع، بیرکردنەوەی داخراویان وەك پێودانگێك بۆ پێوەندیی زەینی و بوونی شتەکان بە کار نەهێناوە. لە سەر بنەڕەتیی بەهرە و جوانبەخشی جووڵاون، تێگەیشتن و تاسەیان بۆ جوانبەخشی کار پێ کردووە، ئاسۆی توانای تەنیایی، کە داهێنەر هەمیشە توانایەکی تەنیایە، بە سەر دیاریکردنی ناوەندی گیانیان کردووەتەوە، لەو ڕەگە دوورودرێژەی شیعردا، لە بەردەوامی و گۆڕان بۆ خۆی ئەزمموونی کردووە، لە خولیاماندا دەسووڕێتەوە، هیچ کاتێك نەبووەتە بنەما و بنچینەیەك، یاسای بەڕێوەبردنی دەوڵەت و پرۆگرام و پلانی سا□ن□ی دامودەزگایەکی لە سەر دابمەزرێنرێت، بگرە بمانەوێت نەزانراوێك بزانین، لە کلتووری ناسراوی زانستەکان بە هەموو بەشەکانیەوە نزیك دەبینەوە، سەرقاڵی سوود لێ بینین و پەیڕەوکردنی دەبین.
شیعر بۆ دۆخی دەروونی و ورووژاندنی گیانی لە نێوان مەوداکاندا دێت و دەچێت، دۆخی دەروونییش بەشێکە لە وزە زیندووەکانی زانیاری، چونکە بینین دەگۆڕێ، بەڵام جیهان ناگۆڕێت، بگرە جیهان بۆ شێوە هەڵسووڕانێکی شیاو و چەشەی جوانیویستی و جوانیواندن و جوانبەخشی ئامادە دەکات. تەنیا دوو شت دەتوانن جیهان بە بارێکدا بگۆڕن، ئەویش ئایین و سیاسەتن، ئایین و سیاسەتیش کاری کۆیە، تاکی کەلکێش و ئازاد و ناوچەوان کراوە، دڵکەش لە ناو کۆدا بزر دەبێت و نامۆیی لە پێوەندییەکاندا دروست دەبێ.
لێرەدا پرسیارێك، کە کاری شاعیری نوێبەخش و جوانبەخش داهێنانی پرسیارە، دەبێتە باروبوار. بە هۆیەوە دەتوانین لە نێوان مەوداکاندا بێین و بچین و چالاکیی بیرکردنەوەی ئەو□□یمان بە تاو و تینی جوانی دەرب□ین. نوێبەخش، کە مامەڵەی جوانبەخشی لەگەڵ ڕیزبەندی هەستەکانیدا دەکات، شیعریبوونی لە ناو سروشت دەرھێنا و گواستییەوە ناو هەستەکانی مرۆڤ، لە ناوەڕۆکدا ڕسکاندی، ئەفسوونی خود و هێزی تاکی تاقی کردەوە، کە دەتوانێت هەست و گیان و خەون

وەك ناوەندێك دیاری بكات. بە وردی لە سروشتی هەست و گیان و خەون ورد بوومەتەوە، هەست و گیان و خەونیش بابەتی بنەڕەتیی شیعری منن.
شیعر بۆ چێژ و جوانی، چێژ و جوانییش بۆ هەموومان، چێژ و جوانی ئەو ڕووداوەن لە كاتی خوێندنەوەدا ڕوو دەدەن، هەست و گیان و خەونی سستبوو لە مرۆڤدا چالاك دەكەنەوە، ئەو پرسیارەی نوێبەخشی دروستی دەكات، وەڵامێكی یەكگرتوومان لێی دەست ناكەوێت، یان نایدۆزینەوە. من لە شیعردا بە دوای وەڵامدا ناگەڕێم، وشە كەم دەكەمەوە و وەڵام دەدۆزمەوە.
كۆمەڵێك بەهای ئێستێتیكی هەن، سروشت پشتگوێی خستوون. جوانبەخش جموجووڵی هێماكانی دەدۆزێتەوە، دەیانهێنێتە پانتاییی نووسین و دەیانكات بە هونەری پاراو و بێگەرد.
داهێنەری پرسیار، ئاراستەی فۆرم لای پ□ن□ری كردارییە، لێیەوە شوێن بۆ پەیژەكانی كاركردن دەستنیشان دەكات. كردەوە و كردەی بەردەوامبوون لە بیركردنەوەیدا كەرەستەیەك نییە بۆ ناسینی جیهان، كەرەستەیەكە بۆ ناسینی خۆی، لە پاشانیشدا بۆ ناساندنی خۆی، شكۆداركردنی جیهان بە داهێنانی پاراو و بێگەرد.
نووسەر دەبێ له دۆخ و دەروونداتاسەدارێكی خودایی بێت، تا لە بارەی شیعرەوە بنووسێت.

4

شاعیرە نوێبەخش و جوانبەخشەكان: بەرپرسن لە خو□ڤاندنی شیعر و ئام□د□كردنی كۆمەڵگە بۆ جوانیویستی و جواننواندن و كاركردن و مانەوەی لە ناو كردەوە و كردەی ئێستێتیكیدا، قۆناغی یەكەمی نوێبەخشیی شیعری كوردی: هەندێك جووڵە و پانتایی و ماكیان لە بیر و هونەری قۆناغی شیعری كلاسیكی كوردی وەرگرت، لە برەو پێدان و چارەنووسی داهێنان و دۆخگۆڕینی ناوازەدا فۆرمی جیاكارییان تێدا خو□ڤاند.
قۆناغی دووەمی نوێبەخشیی شیعری كوردی: بە هەمان شێوە هەندێك جووڵە و پانتایی و ماكیان لە بیر و هونەری قۆناغی یەكەمی نوێبەخشیی شیعری كوردی وەرگرت، كاری بەرەو پێشەوە چوونیان لە سەر كرد، ئەنجام كۆمەڵێك دۆخ و كاری جوان و پەنجەمۆریان لە زەمینەیەكی بە پیتدا دامەزراند.
قۆناغی سێیەمی نوێبەخشیی شیعری كوردی: لە ئاماژەی هەریەك لەم قۆناغانەدا، مەبەستم شاعیرە نوێبەخش و جوانبەخشەكانە، نەك پاشخاپەرۆكە بێزراوەكان، هەوڵیان بۆ خو□ڤاندن و ئاشكراكردنی بیر و هونەری جیاكاری بوو، دلێرانی داكشانە ناو خود و پاراو و بێگەردیان كرد. لەم پاراو و بێگەردییەدا زەمینەی لەباریان بە

پێناسەی دیاریکراو و ڕوونەوە: بۆ کێڵان ئامادە کرد، تۆوی بەهرە و ڕۆشنبیریيان لە ناودا وەشاند، فۆرمی فرە پێوەندی و فرە بنیاد و فرە ترپەیان دامەزراند.
دەستەیەکی کارا لە ناوەند، بەهرەی دیاردە بزوێنەرەکانن. شیعریان بە ژیان بۆ خۆبوونی خۆیان هەڵبژاردووە، نانی گیانیان لە دەستی ڕووبەڕووبوونەوە و نەخێردا خواردووە. هەژانێك، لە سروشتی دروستبوونەوە لە بیر و هونەری پێشوودا ڕووی دا، کە لە دەقە نایابەکاندا هەڵقوڵاوە و خۆی نواندووە، زمان تێیاندا زۆر هەستیار و بێدارە، خۆی ئاراستە دەکات، بەڵام زوو خۆی ئاشکرا ناکات و ماناکانی ڕاناگەیەنێ.
شیعری پاراو و بێگەرد: لە کرۆکی خۆیدا پرسێکی بوونی و ژیانی دەروونییە، پێویستی بە هێنانەوەی هیچ پاساو و هۆ و بەهانەیەك نییە بۆ بوونی خۆی. کارکردن لە جیاکاریی بیر و هونەر، دەرکەوتن و جوانی و توانا و بەهرە، بە کەسی بیرکەرەوە دەدەن، هێزی سووربوون لە سەر بنەمای جیاکارییەکان بنیاد دەنێن، کە جیاکاری سووربوون و بوونی کردەوە و کردەی نووسینە. لەم بنیادنانەدا تێگەیشتن و قبووڵکردنی وەرگر لە جیاکارییەکان ڕادێن، جیاکارییەکان خانەی دیاردە و جووڵە و مانەوە و خۆبوونی وەردەگرن.
گیانی نوێبەخش و جیاکارییەکان، هەستەکانی لە ناو شاکار و ژیانی دەروونی پەرە پێ دەدا و کارا و کارامە و زیرەکانە شێواز هاوتەریب لەگەڵ شێوازدا دەگونجێنێت، هاوتایان دەکات. شکۆ و کەرت کەرتبوونی ناخی مر□ق ب□جێ دەهێنێ، مانا ڕانەگەیەنراوەکان ڕووبەڕووی مانا ڕاگ□ی□نراوەکان دەکاتەوە. جیاکارییەکان ب□ پێی جیاکاریان لەگەڵ ئەوانی دیکەدا ئاستدار دەبن. ماك و ئاسۆی هەستیاری و ئاست و ئاستداری لە بیری زمان وەردەگرن، پرشنگیش لە تیشکە بەهێزەکان. یەك ئاستییش بیر و هونەر لە پاشخاپەرۆکی بێزراو وەردەگرێت و گەشەدار نابێت.
من لە ئەزمموونی خۆمدا زۆر شەونوێژ و کەلکێشی و ناوچەوان کراوەییم بۆ شیعری پاراو و بێگەرد کردووە. ئەو کاتەیش شەونوێژ و کەلکێشی و ناوچەوان کراوەیی لە شاعیر وەردەگیرێت، کە شیعر بە ژیان بکێشێت، وەك کێشەی مردن و ژیانیش لێی بڕوانێ و کاری بۆ بکات و ڕووبەڕووبوونەوە و نەخێر فێر بووبێت.
مردن و ژیان پێکهه□نەری بوونن، شیعریش، کە ڕەگەزێکی بوونییە دەبێت لەم ڕوانگەیەوە لە دڵەوە لێی بڕوانرێ، کاری بۆ بکرێت. نووسین لەوپەڕی شادی، یان ئەوپەڕی ناشادی بەرهەم نایەت. کاتی ئەفسووناویی خۆی پەیدا دەبێت، کە خورپەی شاراوەی ناخ دروستی دەکات. تەنیا ئەو خورپەیەی، کە دەچێتە ناو کردەوە و کردەی

نووسینەوە ڕوونی دەکاتەوە، ئاماژەی حەسانەوەی گیانیی دەداتێ.
سەرنج ڕاکێشترین ئەزموونی جیاکاری لە ڕووبەڕووبوونەوە و هۆشمەندیی نووسیندا بەرجەستە دەکرێت، جیاکارییەکانی ئارەزوویەکی تەنك پەیدای نەکردووە، بە ڕێگەی ئەزموونەوە دەیگەیتێ، بڕوایەکی بەرزی تێدا بەدی دەکرێت، هێزە سەیر و سەمەرەکانی مرۆڤ دەخاتە گەڕ، مانایەك بۆ بوون لە هەست و گیان و خەوندا دەبووژێنێتەوە، ئەویندارى دەکات بە ژیان. چێژ بەردەوام لە مرۆڤی هەستیار و بێداردا دەگۆڕێت. بە هیچ پێودانگێکیش ژیان دامەزراو و دەوڵەمەند نا بێت بەو دیاردانەی لە پێناو خۆشگوزەرانیی مرۆڤدا خۆیان پێشکێش دەکەن، بگرە بەردەوام کۆمەڵێك بۆشاییی پڕ جادووی لێ بەدەر دەکەوێت. پێویستە مرۆڤی نوێبەخش و جوانبەخش بچێتە ناویان، گەوهەرەکانیان بدۆزێتەوە و مشتومال□یان بکات. ئەم دۆزینەوە و مشتومال□کردنە چیەتیی جیاکاریی مرۆڤ و کۆششی گیانی و جیهانبینییەتی.
بەرچاوییەك لە ئەزموونی جیاکاریدا، لە بەشی زۆری دەقەکانم دێڕێك وەك ناوەند هاوبەش دەکەم لە نێوان دوو وێنەدا، هەم تەواوکاری وێنەی یەکەمە، هەم تەواوکاری وێنەی دووەم.
دەبێ ئەم دێڕە ناوەندکراوە دووجار بخوێندرێتەوە. جاری یەکەم: لەگەڵ وێنەی یەکەم. جاری دووەم: لەگەڵ وێنەی دووەم.
ئەم ڕووبەر و جووڵە و ڕووداوەیش بۆ سەرسامیی وەرگر بە کار دەهێنم، ئەگەر وەرگر بە تەواوی هێزی هۆشمەندییەوە ئەم ناوەند و هاوبەشییە لەگەڵ هەردوو وێنەدا وەرنەگرێت، جۆرە ڕێکخستنێك لە ئاگادارییەکانی ناو دەق پێك نەهێنێ، هەردوو وێنەکەی بە لێڵی و ناتەواوی دێتە بەرچاو و زەین. یەك لە گیروگرفت و لێك حاڵی نەبوونی ئەدەبی جیاکار لەگەڵ وەرگردا ئەوەیە، ئەم هونەرە وردانە هەست پێ ناکەن، یان خۆیانی لە ئاستدا نەبان دەکەن، یان توانایان نییە لە جیاکارییەکانی جوانبەخشیی جیاکار تێ بگەن. بەوەیشەوە لەوە دەترسن هەستەکانیان لەگەڵ ئەوی دیکەدا بەشداری پێ بکەن.
جیاکار پێویستە لە هۆی بوونی خۆی بپرسێت، پرسیارێك وەك دۆخگۆڕین لە پنتی پێکھێنان و بنەمای کراوەدا پێناسەی دیاریکراو و ڕوون وەردەگرێت.
نووسەر دەبێ لە دۆخ و دەروونداتاسەدارێکی خودایی بێت، تا لە بارەی شیعرەوە بنووسێت.

ئەوەی لە نێوان من و شیعردا درێژ دەبێتەوە، خەونە نەك واقیع. لە کردەوە و کردەی نووسیندا، خەون دەکەم بە واقیعی نووسین. بە ویست

و داوا و هەستیارییەکی خەونی، بە یادگەی کۆمەڵگەدا چوومەتە خوارە، خانەیەکی سستبووم لە جەستەی شیعری کوردیدا تەواو زیندوو ڕاگرتووە، خانەی دەقی خەونی. خەون یەکێکە لە هێما هەستیار و بێدارییەکانی مرۆڤ، لە سادەترین ئاستیدا خەسڵەتی کیمیاگەری پەیدا دەکات، دەتوانێت توخمێك بە توخمێکی دیکە بگۆڕێت. پێکهاتە و داڕشتن و ڕایەڵە و تانوپۆیەکی توند و تۆکمەی لێیەوە درێژ بکاتەوە. لە چالاکییەکی دیکەیدا بیکات بە دیمەنێکی بە شکۆ. هەوڵێکی خوداەسکی بەهرەمەندە، پێوەندیی مرۆیی و گەردوونی نزیك دەکاتەوە، پەلە بکەین بە دوای هەستیار و بێدارییەکانی ئەم پێوەندییە لە ناو ژیانی گەشاوەدا بگەڕێین. وێنەکانی بەرپرسیارییەتی بەرانبەر چارەنووسی چێژ و جوانی بەرز دەکاتەوە، خۆی دەناسێنێت و دەبێتە هێما بۆ مانا و کاکڵەی مەبەست.
وەك گیان پشت بە خەون دەبەستم، خەون هێز و بڕوابوون بە وریایی هەست و خەیاڵی نادیار دەبەخشێ. دەڕێاوکەیەکانی خەیاڵی نادیار بە خەڵکی دیار دەگەیەنێ، دەرەوە و ناوەوەی گیان بە یەکەوە بە ڕێگەی تایبەتیی خۆیدا دەبات، کە ڕێگەی جادووییە. خەون نوێبەخشیی زۆری داوە بە ئەفسانە و داستان و بەیت، زمان تێیدا گەرموگوڕە و دەستکاریی زۆری هەستی کۆمەڵگەی کوردیی کردووە. شێوە و ماکی ئەفسانە و داستان و بەیتم وەرگرتووە، بە شێوەیەکی جیا لە خۆی، نواندوومەتەوە. بە ئاشکرا ئەم وەرگرتنە درەوشانەوەی لە بیر و بیرکردنەوەی مندا پەیدا کردووە و ڕسکاندوویەتی، بە ئەوەی بە سەر هەندێك دەربەیندا زاڵ بم، پێویستیم بەخۆڕاهێنان بووە لە شێوە و ماکی ئەفسانە و داستان و بەیت، خواستی ئەم شێوە و ماکەیشم قبووڵ کردووە، بەڵام خواستی واقیعی ئەفسانە و داستان و بەیتەکەم وەك خۆی، یان نزیك لە خۆی قبووڵ نەکردووە.
نووسەر دەبێ له دۆخ و دەرووندا تاسەدارێکی خودایی بێت، تا لە بارەی شیعرەوە بنووسێت.

6

دروستکردن و دروستبوونی یەکەم مرۆڤ، یانی هونەری بوون و جوانی، هەست و گیان و خەون لە هەموو چەشنە: شیعر و گۆرانی و مۆسیقا و تابلۆیەك… تاد، هەن و دەدۆزرێنەوە. لە دروستکردنی یەکتریدا بە یەك پێویستن. چالاکیی ژیان لە ناو ئەم دۆزینەوەیەدا دەردەهێنن، کاریگەری بە سەر سایکۆلۆژییەتی یەکەم مرۆڤ و دوایین مرۆڤەوە دادەنێن. ئەم ڕەگەزانە دەستنیشانکاری بەهای دروستکردنی یەکەمین مرۆڤن، دەربڕین لە چەمکی جوانی و تاسە و گوڕ و تینی دوایین مرۆڤیش دەکەن.

داهێنەرانی ئەم چەشنە دەقە بەرهەم دەهێنن، هەموویان بەهرەداری بە پایانن و خولیا بۆ تین و کاریگەرەکانی خۆیان پێشکەش بە مرۆڤایەتی کردووە، بنەما هەمە جۆرەکانی جوانیویستی و جوانواندن و جوانبەخشییان کە کردووەتەوە. هەست و گیان و خەون، کە سەرچاوەی ئەفسوونی دەقن، بەردەوام ئەمانە بۆ بیرکردنەوەی دوێنێ ناپەون، لە دەخگەڵێیندان. جوانی لە خۆیاندا پێ خورپەی بەهێز دەکەن. دەقێکیش ئەم خورپە بەهێزکردنە لەگەڵ بیرکردنەوەی هونەری بەڕێوە نەبات، خۆی ئەم کردەوە و کردەیەی قبووڵە لە ژێر پاڵەپەستۆ و چەپێکی شتە ڕووکەشەکاندا بخنکێت. دەقیش پێویستە بە ترپە و ئاوازی دڵی ژیان و باروبوارەکانی جوانی و هونەری بوون، ئەگەر پێویست نەکرێت بەو ترپە و ئاوازە، دەقێکی تەکنیکاری مەمیاکراوە، لە پێکهاتەی مێژووی گیان، دەستخەڕۆیە و ڕەنجێنراوە. دەقی تەکنیکاری مەمیاکراو فرەمانایی جیهان دەکوژێ، ژیان وەك جەستەیەکی دامێراو لە هەستەکان نیشان دەدات. بەشە هەرە گرنگە گەرم و گوڕەکەی مێژووی گیان، ئەفسانە و ئایینەکان پێکیان هێناوە و بەردەوامی گەشەکردنیەتی، بە پیتی دەکەن و بگرە و بەردەی جیاکاری دەورووژێنن. تەنیا وەرگرتن و کارپێکردنی دیمەنی شڵەژاوی دەرەوە و بەهرەی تایبەت، فریای شیعر ناکەوێت، ئەگەر ڕەنگی شکۆی خواست، لەناو بوون و خواستەکانی گەشەپێدانی بوون ئاوی نەخواردبێتەوە، کە ئاو هەمای سەرەتا و هێز و بەردەوامییە. تێڕامان دروست نابێت، پێ مایەترین ئەدەب لە جیهانی نووسیندا ئەو ئەدەبەیە، کە پێویست بکرێت بە ئەفسانە و ئایین. ئەو ئەفسانەیەی هاتووەتە ئاراوە دەربڕین بووە لە بلیمەتییەك، کەمەڵێك ڕووداوم وەك ئەفسانە هێناوەتە ناو نووسین. هەموویان دروستکراوی هێزی بیرکردنەوە و خەیاڵمن. ئەفسانە و ئایین بۆ کێپێکردنی مێژووی گیان، گەنجینەن، لە پانتایی بیرکردنەوەدا بە نەرمونیانیی بای سەرپێیی جووڵە دەکەن. لێکدانەوەی گیانیم بە هێز و کاریگەریی کەسانی ناو ئەفسانە و مێژوو، وەك پشتیوانیکارێکیش لە بیرکردنەوە و مانا و ئاسۆی جۆراو جۆر و ئایندە بینینییان، مرۆڤ دەخەنە سەر ئەو باوەڕەی جوانییەکانی زەمین حیکمەتێکی پەرتوبڵاوە، پێویستە بە ڕووتەختی ڕاگەیاندنەکانەوە هەڵبواسرێنەوە بە حیکمەت و بینینی دیکە، نوختەی سەرسامبوون.

نووسەر دەبێ لە دڵ و دەروونـدا تاسەدارێکی خودایی بێت، تا لە بارەی شیعرەوە بنووسێت.

داهێنان ڕێخۆشکار و ئاراستەکردنە بۆ یەکگرتنی کلتوورە

هەمەجۆرەکان. هەرچی هونەری شێوە و شێوازە لە ڕۆشنبیری□ ب□ ز□ر□کانی بێگانەوە فێری ببین. نەك لاسایی بکەینەوە و بیخوازین. یەکگرتنەوەی مرۆڤایەتییە لە داهێنان و جوانیی خەمڵیو و پێگەیشتوودا. هاودەقی هەر لەم باروبوارەدا دروست دەبێت. ڕەخنەگرانێکی زۆر و هەمەچەشنیش بایەخیان بە چەمکی زمان و هاودەقی داوە، بارودۆخەکەیان لە بەرچاو گرتووە، بەڵام ئاشقبوون بە ئەدەبی بێگانە، بە نیازی دەستبەرداربوون لە ڕەگی زمانی زگماك، وات لێ دەکات بەهرە و بیری زمانت ناتەواو بێت. ئەگەر بەهرە و بیری زمانیشت ناتەواو بوو، هەوڵ دەدەیت خوێنەر لە کرۆکی شیعریبوون دوور بکەیتەوە، سەرقاڵی شتێکی ناکامی بکەیت، چونکە شیعریبوون لە بەهرە و بیری زمانی زگماکدا پەروەردە دەکرێت و دەڕسکێت.
خوێنەر و خوێندنەوە شێوەیەکن لە داهێنان، خوێنەری پاراو و بێگەرد دەبێتە فۆرمی شیعری بێگەرد.
خەیاڵ و زمان لە سەر ئاستی شیعریبوون و ئاستەکانی دیکەوە دەچنە ناو یەك، ڕێژەی شیعریبوون بەرەو بەرزبوونەوە دەبەن، شیعریبوونیش بە جوانیی خەیاڵ و زمانی خۆڕسك و خودایی پەیوەستە و لە چێژدا دەبێتە خاڵێکی بەهێزی هەستیار و بێدار، شیعر بۆ چێژ و جوانی، چێژ و جوانیش بۆ هەموومان. هەیە زانیاری□کی بێشوماری لە ڕێگای خوێندنەوە و کەناڵەکانی ڕاگەیاندنەوە کەڵەکە کردووە، بەڵام نازانێت بە کاری بەه□نێت و نەزۆکە، چونکە لە بنەڕەتدا هەڵقوڵاوی ڕستەی ناو ناخی خۆ بنیادنەر و خۆبوونی نەبووە. کاریگەری و پەرەسەندنی زمان لەو ئاستەدا دەردەکەوێ و دەستنیشان دەکرێت.
نووسەر دەبێ لە دۆخ و دەرووندا تاسەدارێکی خودایی بێت، تا لە بارەی شیعرەوە بنووسێت.

8

هەموو دیاردەکانی بوون، مرۆڤی داهێنەر بەرهەمیان هێناون، پڕ کاریشن لە بەرەو پێشبردن و کرانەوەی کۆمەڵگە بۆ قبووڵکردنی جیاکاری□کان. کۆششی شێلگیرانە دەکەم، دەقەکانم بابەتی تێڕامان بن بەرانبەر دیاردەکانی بوون، وزەی شاگەشکەییی چێژ و جوانیشیان تێدا پڕ و دووربەند بێت، بەڵام لەوە دڵنیام بە نیازی هۆ و ئامانج و هیچ شتێکی نزیك لەو مانایانە نانووسم. پێوەندییەك لە جەستەی دەقەکاندا نیشتەجێیە، پێوەندیی شیعریبوون و زمان.
سەرچاوەم لە دەروونم دۆزیوەتەوە، لە دۆزینەوەیشیاندا تەنیا هەستی خۆم دەستی گرتووم، وێناکردنەکانی دەرەوەیش تێکەڵاوی خەیاڵ و هێما و ئەفسانە و داستان و بەیت دەکەم. مرۆڤێکم تێکەڵاو لە گشت گۆڕانکاری□کان، گیانم لە قووڵاییمدا دەردەهێنم، بە یارمەتیی

کەشوهەوای ڕستەسازیی زمان پێشانی دەرەوەی دەدەم. ئەم خۆپیشاندانەم ختووکەیەکی کورتخایەن نییە. ڕەگەزی مەیل و حەز بەڕێوەی ببات، شێوازی ژیانە، مر□قی خاوەن سیمای پاك لە ناویدا نیشتەجێیە. گونجاویشە پێش ساڵانێکی زۆر وەك ئەم چرکەیە گیانم هاتبێتە ژان و هەراسان و لەرزەی نووسین، دوای ئەم چرکەیەیش بە شێوەیەکی دیکە لە چرکەیەکی پڕ پشووی گیانی لە لانکی ژان و هەراسان و لەرزەی نووسیندا بنوومەوە. ئەم نووستنەیش دوا مانا و شێوە وەرناگرێت.

شێواز دەبێتە خاڵێکی بەهێز لە داهێناندا، لەوەیش گرنگتر، وشە دەبێتە خاڵێکی بەهێزتر لە ڕستەدا، دەنگی پیتیش مۆسیقا لە ڕستەدا بڵاو دەکاتەوە و دەیجۆشێنێت. هیچ شێوازێك تا سەر جێگەی سەرسامیی ناوەندی ڕۆشنبیری نییە. جێلەق دەبێت، بەڵام ناکرێت بە کۆتاهاتنی یەکجارەکی ناوی ببەین، وەك سڕاوەیەك دڵخۆش بین پێی. تا ئەو ئاستەی دەسەڵات و هێزی ژیریم گوتوویەتی: ئەوەندەم توانا و بەهرەیە، خۆم کۆ کردووەتەوە، شێوازی شیعریم هێڵی ڕوونی ئاشکرا بێت.

تێ کۆشاوم بە هۆی پەخشان، بە گیانی شیعریی نیشانە و هێما و حیکمەت، لە داڕشتنێکی قووڵبووەوە لە ئاخاوتنی مر□ق و ئێستێتیکیدا بهێنمە ناو زەینی ڕۆشنبیریی پاراو و بێگەردەوە. بە دوای ئەو هۆکارانەدا بگەڕێم، منی سەرنجکێش و پەیوەست کردووە. گرفتارییەکانی ناوەوەی کۆمەڵگە بکەم بە بابەتی جوانی. لە ناخی هەر هەموومان دەستەیەك چاودێر خۆی پەنا داوە، هەیە دەکەوێتە ژێر هەڵسوکەوت و هێزی ئەقڵییەوە. هەیشە لێیان لا دەدات. خۆم لە دەستی ئەم دەستە چاودێرە ڕاپسکاندووە. ئاستە قووڵەکانی ئاگایی و هەست پێکردن و دۆخی بوون دەورووژێنم.

دەقی خەونی، لە خەونی ڕاستەقینە نزیك دەکەمەوە، وەك چۆن ڕاشکاوانە قوربانی بۆ ژیان دەدەم. بە هەمان شێوەی ڕاشکاوانەیش شێوازێك لە هەستیارترین ئاست و ئاستداریدا کار پێ بکەم. شێوە و ڕستەیەکیش نییە شێواز لەگەڵ خۆیدا نەهێنێتە ئاراوە و نەیجووڵێنێ و ئاشنای نەکات.

نووسەر دەبێ له دۆخ و دهروونا تاسهدارێکی خودایی بێت، تا لە بارەی شیعرەوە بنووسێت.

نوێبەخشی لە داهێناندا دیمەن و هێما و هێزی بوونە، هەڵگیرسانی ڕوونا کییەکی نهێنییە لە ئەندێشەی ئەویدیکەدا، بڕواهێنانە بە دەسەڵاتی شیعری پاراو و بێگەرد، دید و دیدگە و هەڵوێست بەهێز

دەكات. لەمڕۆی بە چەقەڵ و چەورە و حەربای ئەدەبی و داڵی دووكەلاك و مینچێن و قۆپیەچی و بەرماڵ پێستی ڕێوی… تاد، بەردەوامبوون لە نوێبەخشی و داهێنان، چاوقایمی و گیانی ژیری دەوێت. تەنیا لەگەڵ ئەو نووسینانەدا ئاسوودەم، کە شیری گیانمن و مایەی سەرسامین، مێژووی وشە و داهاتووی وشەن، وشەیش دەکەن بە زمان، زمانیش بە جوانییەکانی بوون. دەمگەی□ن□ ب□و ڕوونا کییە خوداییەی لە هەستیاری و زەینی چالاکدا پەیدا بووە. هەموو وزەیەکی گۆڕان و پێشکەوتن لە گیانی مرۆڤی بە بڕوا و دامەزرێنەر و کەلکێشدا گەشە پێ دەدات، باروبوار بۆ دەربڕین و کرانەوەی بەردەوام دەدۆزێتەوە، تێگەیشتن لە گەشەی هەست و گیان و خەون پەرە پێ دەدا، لێ دەکۆڵێتەوە و دەیکات بە لەرزەی نووسین و واقیعی نووسین. هزری دەوڵەمەندیش بەرهەم دەهێنێ، خۆشی و ئارامی ویژدانی پەناگەی خەیاڵی پاراو و بێگەردە. سەرچاوەی جوانبەخشی هێڵێکی هاوشێوەی هەست و گیان و خەون بۆ نوێبەخش دروست دەکات. ئەم هێڵە بە جووڵەخستنی نوێبەخشیی خۆیەتی، کۆمەڵگە بانگ دەکات بۆ ناو ژیانی ئاسوودەیی ئەدەب. بەهەشتی شادمانی ژیانی ناو داهێنانە. مرۆڤی جوانبەخش دەخوازێ تەمەنێکی پڕ دانایی و کارا و کارامە لەناو ژیانی ئەدەبدا بژیت، نەك لە ئارامیی ساختە و خۆشدوویی دەسەڵات، کە هەموو دەسەڵا تێك بەشێك لە دیکتاتۆریەتی بە جووڵە و وێنەوە لە ناو خۆیدا پەروەردە کردووە.

نووسەر دەبێ له دۆخ و دەروونداا تاسەدارێکی خودایی بێت، تا لە بارەی شیعرەوە بنووسێت.

10

قۆناغی یەکەمی نوێبەخشیی شیعری کوردی: شاعیرێکی کارامە و گۆڕانکاری وەك: (گۆران)، لە ڕەگ و قووڵایی کلاسیکییەوە هات. جیهانی شیعری کوردیی گۆڕی و پەرەی پێدا. تێگەیشتنی خوێنەریشی گۆڕی و پەرەی پێدا، زانی بواری داهێنانی ئەو چییە، تواناشی لە چی تاقی دەکاتەوە، کە هات وەك نموونەیەکی پێشەنگ و بەدیهێنەر هات، نەك وەك مەیدانخوازێك بیەوێت کلتووری شیعری کلاسیکی لە ناو ببات، سەرەتا فۆرمێکی جیاوازی لە ناو کلتوور و کەلەپووری کوردیدا دۆزییەوە، پڕ بوو لە وزەی ئاخاوتن، لە فۆرمی کلاسیکیشی داماڵی. ئینجا تێگەیشتنی خوێنەری گۆڕی و پەرەی پێدا، ئامادەی کرد بۆ تێگەیشتنێکی جیاوازتر، ئاشنای کردەوە بە کێشی خۆماڵی، شیعری ڕاستەقینەیشی بەم کێشە خوماڵییە نووسی و پێشکێشی کرد. کاکڵەی مەبەستی نوێبەخشییەکەی، کە پرۆژەیەك بوو، دامەزراند: لێرەدا گەشە پێ دا و دەرکەوت. هیچ فۆرمێکیش، فۆرمێکی تر لە ناو نابات، بگرە

لێی جیا دەبێتەوە.
بەشێکی زۆری قۆناغی دووەمی نوێبەخشی شیعری کوردی: زیاتر وشەیان لە ناو مانادا تواندەوە، لەوەی وشە بارگاوی بکەن بە بزێویی زمان. وشە هەست و هەستیاریی دروست نەکردووە، بگرە مانای گەیاندووە. جۆرە پەیوەندییەکی هەمائارا، لە نێوان توانەوەی وشە لە ناو مانا و وشە بارگاویکردندا بە شیعریبوون خۆی ڕوون کردووەتەوە. شیعریبوونیش دەمانکات بە ئەندێشەی خۆی، ڕازی بەهێزی ئەندێشەکردنمان لە بیرکردنەوە و دۆخی دەروونیدا دەخوڵقێنێت. ئەمەش تەنیا لە هاڵاوی مەستی دەقدا، مووچڕکە نەرمەکانی خەیاڵ و چێژ، پێی پێ دەبەن. تواناکانی خۆگۆڕین و دۆزینەوەی خود ئاشکرا دەبێت. بە هۆشێکی ڕووناك و شکۆدارەوە ئەم خەسڵەتەیان دەستنیشان دەکەین. لە دید و دیدگە و قووڵبینی دووری خستوونەتەوە، لە دەربڕین نزیك. هەموو هەڵچوونە نەستییەکانی خۆیان تێدا هەڵڕشتووە، هەڵڕشتن لە دۆخێکی دەروونیی کورتخایەندا سرووش وەردەگرە و زوو دادەمرکێتەوە. ئاگری نادیار و نهێنیی نووسین تەواو گەرمیان ناکاتەوە، ناوە ناوە تەزووی بەتینیان لە لەشدا پەیدا دەکاتەوە. لە بێ ئومێدی دەریان دەهێنێت، لە شەقامێکدا بەرەو پیاسە و ونگە دەیانبات. خەیاڵ تێیدا لە قووڵاییی ئەو وردەکارییانە دەکۆڵێتەوە، کە دەبێتە لەرزەی نووسین و واقیعی نووسین.
نەست کاریگەرییەکانی خۆی کە دەکاتەوە، لە لەرزەی نووسین و واقیعی نووسیندا دێنە ناو ئاگەداری. دەبنەوە بوونێکی وشیاری، بەڵام لە ئاستی هونەری و ئاستەکانی دیکە وتووێژیان لەگەڵ شیعر و ژیاندا نەکردووە، بگرە جەختیان لە مەودا دەرەکییەکان کردووەتەوە، دانەکشاونەتە ناوەوە، کە ناوەوە تایبەتکاریی کەسایەتی بەرهەمی دەهێنێ و زەینی چالاك توانای بەگەڕخستنیەتی.
مانای مەجازییان ڕاو نەکردووە، بە ئەسپایی و دامەزرێنەرانە سەیری هەستیاریی زمانیان نەکردووە، کە لە هەستیاریی زماندا مرۆڤ بە پێی ژیانی خۆی دەدۆزێتەوە و دەیبینێ، سەرلەنوێ چاوی پێدا دەگێڕێتەوە، پاشان بژاری دەکاتەوە. زیاتر وەك یارییەکی ئایدۆلۆژی کاریان بە شیعر کردووە. لە بنجیشدا ئایدۆلۆژیا ڕەنگی جوانیویستی و جوان نواندن و جوانبەخشی دەبەستێ، هەموو هەیەکانی گەشەسەندنیان لێ دەستێنێتەوە، هەروەها شیعری ئایدۆلۆژی بنیادی کۆمەڵایەتی ڕوکاری هەیە.
سەرەتای پڕۆژە و دامەزراندن و کرانەوەی شیعری کوردی ڕۆڵی خۆیان بەرز کردەوە، هەموو ئەمەیان بە خوێندنەوەی خۆیانەوە خەریك و سەرقاڵ کرد، کۆمەڵگەشیان خستە مشتومڕێکی ناتەبا و سەختەوە. کردنەوەی دەرگە و پەنجەرە و پیشاندانی خۆر و مانگێکی بە پیت و

ڕۆشن بوون بۆ قۆناغی سێیەمی نوێبەخشیی شیعری كوردی، خاڵێكیش بوون بۆ جۆشدان و مامەڵەكردن لەگەڵ سروشت و بیركردنەوەی پەیوەستدا.

قۆناغی سێیەمی نوێبەخشیی شیعری كوردی: بە فۆرمی فرە پێوەندی و فرە بنیاد و فرە ترپە و جیاكارییەوە، ئاستی هاوچەرخی و داخوازییەكانی خۆیان پیشان دەدەن. بەوەی ئەو وەڵامانەی ئەوان بە واقیعی نووسین و واقیعی كۆمەڵگە و ژیانیان دایەوە، ئەمە دەیكەینەوە پرسیار، لە ناو گیانی بووناندنماندا دەیكەین بە بنیاد و پێكهاتەی خۆبوونی و وێناكردنی جیهان و چالاكییە هونەرییەكانی كۆشی خۆدەربڕین و خۆدەستنیشانكردن و كردەی بوونی زمان، زمان وەك خود، وەك هێزی بوونی شاراوە. دەتوانێت دەربڕین لە هەموو شتێك بكات، بەڵام لە دیاردەكان ناكۆڵێتەوە.

پرسیار هاوسەنگی دەدا بە پرسیاركار و پرسیار لێكراو. پرسیار نەكردن هاوسەنگبوون لەدەست دەدا.

ترپە و ئاوازی قۆناغی دووەمی نوێبەخشیی شیعری كوردی زیاتر لە ترپە و ئاوازی مۆسیقای جەنگ دەچوو، كە جەنگاوەریان بۆ جەنگ و ڕووبەڕووبوونەوە لە سەر ڕادەهێنا.

قۆناغی سێیەمی نوێبەخشیی شیعری كوردی: لەو ترپە و ئاوازە دەریان هێنا، شكاندیانەوە بەرەو ناوەوەی ڕستەی سەربەخۆ و جووڵەی وێنە و دەنگی پیتەوە. شاعیری نوێبەخش بڕوای بە بوونی ئەو هەقیقەتە هێناوە، كە ترپە و ئاواز و جووڵەی وێنە و وشەی پڕاوپڕ لە واتا و دەنگی پیت، پێوەندیی بە جوانبەخشیی مرۆڤەوە هەیە. وزەیەكی خۆشگوزەرانیی ژیانی كۆمەڵگایە. هەموو كۆمەڵگەیەكیش بنەمای ئازادیخوازی بە ڕستەی سەربەخۆ و جووڵەی وێنە و وشەی پڕاوپڕ لە واتا و دەنگی پیتەوە. لە ناو خۆیدا پەروەردە كردووە، بۆ ئەوەی فۆرمێكی نوێی ژیانمان بداتێ.

نووسەر دەبێ لە دۆخ و دەرووندا تاسەدارێكی خودایی بێت، تا لە بارەی شیعرەوە بنووسێت.

سەباح ڕەنجەدەر